

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1 (4) 2024

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори. сиёсий фанлар номзоди. профессор.

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети Тарих факултети доценти

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гўлнора Абдукаҳхаровна –
т

Гурдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;
Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Электрон журнал **1368-сонли гувоҳнома** билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEM S TEAM” масъулияти чекланган жамияти.

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Mustafoyev Abubakr Muhiddin o'g'li</i> XIII VA XIV-ASRDA YASHAB IJOD ETGAN BUXORO FAQIHLARI VA ULARNING ASARLARI TAVSIFI (1-qism).....	9-14
<i>Mirzayev Avazbek</i> ANDIJON TAJRIBA PAXTA DALASI TARIXINING ARXIV HUJJATLARIDA YORITILISHI	15-21
<i>Алиджанова Лазизахон Аббасовна</i> ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРДА ДИН ВА ТАБОБАТ МАСАЛАСИНИ ЎРГАНИШДАГИ ЁНДАШУВЛАР	22-28
<i>Sobirov Sardorbek Abdusattor o'g'li</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMIDA SHARQIY TURKISTONDA ROSSIYA VA BRITANIYA IMPERIYALARI RAQOBATI	29-34
<i>Джалолов Бахром Джамолович</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТАЯККАҲОКИМЛИГИ” СИЁСАТИ ВА БОЛАЛАРГА КЎРСАТГАН ТАЪСИРИ	35-39
<i>Махматкулова Нозикой Чориёевна</i> О'ЗБЕКИСТОНДА XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA IRRIGATSIYA-MELIORATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI MEKANIZATSIYALASH SOHASIDA YURITILGAN KADRLAR SIYOSATI	40-45
<i>Ochilov Farhod</i> О'ЗБЕКИСТОНДА О'ZINI О'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING АНОЛИНИ ИЖТИМОИЙ НИМОYA QILISHDAGI FAOLIYATI	46-52
<i>Ҳамроева Нодира Нормуродовна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЕР-СУВ ИСЛОҲОТИ ЖАРАЁНИДА ИЖТИМОИЙ МУОММОЛАР	53-58
<i>Мамажонов Алишер, Алишеров Абдувоҳид Алишерович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРНИНГ БАРПО ЭТИЛИШИ ТАРИХИ	59-65
<i>Tursunov Ravshan Normuratovich</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMI – XX-ASR BOSHIDA TURKISTON O'LKASIDA SODIR BOLGAN ZILZILALAR TARIXIGA BIR NAZAR	66-71

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Умурзакова Мўътабархон Нодир қизи</i> СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИНИ ТИББИЙ СУҒУРТА АСОСИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ МОДЕЛИ	72-78
<i>Ro'zmetov Bahodir Shomurotovich</i> TURIZMDA XIZMATLAR MOHIYATI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	79-90
<i>Shanazarova Nilufar Baratovna</i> MILLIY IQTISODIYOTDA TRANSPORTNING АНАМИYATI	91-99
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ МОХИЯТИ	100-109

<i>Болтаев Нурали Шираматович</i> АГРАР ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КАДРЛАР САЛОҲИЯТИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ АСОСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ	110-118
<i>Эрханов Муҳаммаджон Абсайитович</i> ДАВЛАТНИНГ ХАЛҚАРО РЕЙТИНГ ВА ИНДЕКСЛАРДАГИ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШДА ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИНГ ЎРНИ	119-124
<i>Жураева Гульзира</i> АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ И УСЛУГАХ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ	125-130
<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIKDA TEXNIK SAMARADORLIKNI TAHLIL ETISHNING PARAMETRIK VA NOPARAMETRIK USULLARI	131-136
<i>Yaqubova Yulduz Raimovna</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQRISHINI SAMARALI AMALGA OSHIRISH KO'RSATKICHLARI	137-147
<i>Рахимбаев Акмал Азатбоевич</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДЛАРИНИ САНОАТГА ИХТИСОСЛАШУВ ДАРАЖАСИНИ ТАРМОҚЛАР БЎЙИЧА АНИҚЛАШ	148-157
<i>Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li</i> SAMARALI SOLIQ SIYOSATI-INNOVATSION RIVOJLANISHGA O'TISHNING ASOSIY SHARTI	158-170
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА	171-175
<i>Шарифходжаева Наргиза Абдуманноновна</i> ФИЛОСОФИЯ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ МУХАММАДА АЛИ ДЖИННЫ	176-181
<i>Nasimov Azizbek Azimovich</i> АХВОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ МОНИЯТИ	182-186
<i>Norkulov Olim Nasimovich</i> GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA'SIRI	187-191
<i>Хасанов Бобуржон Хакимович</i> ОММАВИЙ НОРОЗИЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	192-197
<i>Quratboyev Alisher Maxsudovich</i> YANGI O'ZBEKISTON VA IJTIMOY DAVLATCHILIK	198-204
<i>Raxmonberdiyev Islombek Ilxom o'gli</i> SIVILIZATSIYALAR TARAQQIYOTIDA MADANIYATLAR TO'QNASHUVINING IJTIMOY- FALSAFIY AHAMIYATI (Samyuel F. Xantingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" asari asosida).....	205-214

<i>Shukurov Orif Jumaboyevich</i> JAMIYATDA YOSHLARNING IJTIMOYIY AKTIVLIGINI OSHIRISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	215-219
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Akhmedov Oybek Saporbayevich</i> THEORETICAL OVERVIEW OF THE DEFINITION “TERM” AND “TERMINOLOGY” IN LINGUISTIC SURVEYS	220-227
<i>Ravshanova Gulrukhbegim Qaxramon qizi</i> ЯНГИ ЎЗБЕК ШЕЪРИЯТИДА ҲАЖВНАВИСЛИК АНЪАНАСИ	228-232
<i>Ortiqova Mavluda Nurmahammadovna</i> AQOID ILMIDA KAROMAT TUSHUNCHASI VA BADIY ADABIYOTDAGI TALQINI	233-237
<i>Uliqova Mavludaxon</i> “QON-QARINDOSH” KONSEPTINI FONETIK-FONOLOGIK SATHDA NAMOYON BO’LISHI	238-243
<i>Rahmonov Asror ibni Nusrat</i> HERMANN HESSE HAYOTI, IJODI VA ADABIYOTDAGI O’RNI	244-252
<i>Raxmatova Dilafruz Nusratilloevna</i> SAMARQAND JADIDCHILIK MAKTABI VAKILLARI ASARLARINING TIL XUSUSIYATI	253-258
<i>Djuraeva Muxlisa Shadiyarovna</i> INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA OILAVIY NUTQDAGI IJTIMOYIY-MADANIY FARQLAR	259-265
<i>Vokhidova Tamanno Saidjonovna</i> MEDIALINGUISTICS AS A MODERN SCIENTIFIC DIRECTION	266-271
<i>Djurayeva Shahlo G’ulom qizi, Sattarova Ismigul Baxtiyorovna</i> INGLIZ ADABIYOTLARIDA KIRITMA BIRLIKLARINING BADIY SEMANTIKASI	272-277
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Uzakova Go’zal Sharipovna</i> O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA “YASHIL QURILISH”NI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	278-286
<i>Murzaev Shuxrat Shavkatovich</i> СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ ПРАВОПОНИМАНИЯ	287-293
<i>Qosimov Botirjon Ma’rufjon o’g’li</i> SUD HOKIMIYATINING MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI: KONSTITUTSIYAVIY TAHLIL	294-301
<i>Islombek Abdikhakimov</i> QUANTUM COMPUTING AND LEGAL READINESS FOR E-GOVERNMENT SERVICES	302-309
<i>Hodjaeva Shirinxon Olimxon kizi</i> ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ	310-315
<i>Jiyenbayev Bahadir Ospanovich</i> EKOLOGIK AUDITNI HUQUQIY TA’MINLASHNING AYRIM XUSUSIYATLARI: MILLIY VA XORIJYIY TAJRIBA	316-322
<i>Aliшаев Собир Турсунбоевич</i> СУД ҲУКМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	323-329

Адембаев Аралбай Куралбаевич

АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ЖИНОЯТ ҚОНУНЛАРИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИ
ҲАРАКАТИ ЁКИ УЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ ХАВФСИЗЛИГИ ҚОЙДАЛАРИНИ БУЗИШ УЧУН
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 330-339

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Матенов Рашид Бекимбетович, Анатолий Викторович Тряпельников

ЮРИДИЧЕСКИЙ ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-
ЮРИСТОВ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖОТРАСЛЕВЫЕ
ПЕРСПЕКТИВЫ 340-346

Хаййева Ирода Адамбаевна

TALABALARGA ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATI VA FOLKLOR MUNOSABATINI
TUSHUNTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 347-351

Ayatov Raximberdi Ibragimovich

XORIJIIY TILDA TURIZM VA MEHMONXONA BIZNESI SOHASIGA OID SO'Z VA IBORALARNI
O'QITISHDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH 352-357

Saidova Dilobar Ikrambayevna

MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHILARIDA IJTIMOIIY XULQ-ATVORNI
RIVOJLANTIRISH ZARURATI 358-361

Eshqobilov Elmurod Menglimurod o'g'li

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING
KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
METODIKASI 362-367

Ҳамдамова Шахноза Юсупалиевна

ТИББИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ФАНЛАРАРО ИНТЕГРАЦИОН ЁНДАДАШУВ АСОСИДА
ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ЛАЁҚАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ 368-375

Janonova Sitora Berdinazarovna

ТА'ЛИМ ВА ТАРБИYA ТАРАҚҚИYOTИДА КОММУНИКАТИV КОМПЕТЕНСИYA
TUSHUNCHASINING O'RNI 376-381

Турсунбоева Мухлиса Анвар қизи

ТАБИИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТЛАРИДА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ КАСБГА
ЙЎНАЛТИРИЛГАНЛИК АСОСИДА ЎҚИТИШ ПЕДАГОГИК МУАММО
СИФАТИДА 382-387

Bakhadirova Shoxina Nadir kizi

INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN MASHQ VA
TOPSHIRIQLARNI ONLINE KO'RINISHDA O'QITISH 388-392

Qurbonova O'lmasoy Usmonovna, Niyozova Shohista Nusratilloevna

OILA BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI 393-397

Xudayberdiyeva Mahliyo Zayniddin qizi

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI VA INNOVATSION
METODLARI 398-403

Norkulov Olim Nasimovich
SamDChTI tadqiqotchisi

GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA'SIRI

Annotatsiya: Maqolada migratsiya jarayonining insoniyat tarixida qadimdan shakllanib kelganligi, uning jamiyat rivojlanishidagi ijtimoiy-falsafiy jihatlari sohaga doir qarashlar bilan bog'liq ravishda tahlil etilgan. Aholining migratsion faoliyatida har bir hududdagi mazkur jarayonni vujudga kelishiga sabab bo'ladigan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy holatlar zamonaviy bilimlar doirasida falsafiy o'rganilgan. Shuningdek, har bir mamlakat o'zining siyosatida o'ziga xos jihatlari bilan bu tushunchaga yondashuvi globallashuv davrida eng muhim ijtimoiy masala sifatida jahondagi o'zgarishlar negizida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Migratsiya, davlat, jamiyat, inson, mehnat bozori, globallashuv, millatlararo munosabatlar, madaniy jarayon, ochiqlik, axloqiy qadriyatlar, plyuralizm.

Norkulov Olim Nasimovich,
researcher of SamSIFL

THE IMPACT OF MIGRATION ON THE MORAL VALUES OF THE POPULATION IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Abstract. The article analyzes the fact that the process of migration has been formed since ancient times in the history of mankind, its socio-philosophical aspects in the development of society in connection with the views on the field. The social, economic and political conditions that cause the emergence of this process in each region in the migratory activity of the population have been studied philosophically within the framework of modern knowledge. Also, each country's approach to this concept in its own policy is revealed as the most important social issue in the era of globalization on the basis of changes in the world.

Key words: Migration, state, society, human, labor market, globalization, inter-ethnic relations, cultural process, openness, moral values, pluralism.

Норкулов Олим Насимович,
научный сотрудник СамГИИЯ

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИИ НА НРАВСТВЕННЫЕ ЦЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ПРОЦЕСС ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье анализируется тот факт, что процесс миграции формировался с древнейших времен в истории человечества, его социально-философские аспекты в развитии общества в связи со взглядами на данную сферу. Социально-экономические и политические условия, обуславливающие возникновение этого процесса в каждом регионе в миграционной активности населения, философски изучены в рамках современных знаний. Также раскрывается подход каждой страны к этому понятию в собственной политике как важнейшей социальной проблеме в эпоху глобализации на основе изменений в мире.

Ключевые слова: Миграция, государство, общество, человек, рынок труда, глобализация, межэтнические отношения, культурный процесс, открытость, моральные ценности, плюрализм.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I1Y2024N25>

Kishilik jamiyatida migratsiya jarayonlari doimiy ravishda rivojlanib borib, bu holatning eng muhim omili globallashuv jarayonini tezlashishida yaqqol namoyon bo'ldi. Globallashuvning migratsiyaga ta'siri turli sabablarga ko'ra migrantlarni o'z yashash hududlarini yaxshilashga, mehnat bozorida tayyor resurslarining shakllanishiga yordam beradi. Mehnat muhojirlari davlatlarning kambag'al va boyligidan qat'iy nazar tabaqalanish natijasida yuzaga keladigan harbiy va ijtimoiy mojarolarda majburiy migrantlar oqimi kuchayishiga olib keladi. "Ular beqarorlik va tahdidlarning yaqqol ko'rinishi bo'lmish ekstremizm, terrorizm, ommaviy qirg'in qurollarning tarqalishi, keragidan ortiqcha qurol-yarog'larning yig'ilishi va ularning nazoratsiz tarqalishi, inson huquqlari buzilishi, aholining ommaviy quvg'in qilinishi ijtimoiy-iqtisodiy muammolar va noqonuniy migratsiyaning o'sishiga olib kelmoqda"[1]. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda aholi qatlamlari o'rtasida dialektik jihatdan turli ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqaradi. Muayyan migrantlarni qabul qiluvchi davlatlar hududlarida xalqaro, millatlararo va dinlararo o'zaro munosabatlarni keskinlashtiradi. Migratsiya natijasida aholining axloqiy qadriyatlariga nisbatan yangicha qarashlar, nafaqat zamonaviy jamiyat uchun tizimli, balki integrativ xarakter, shu bilan birga turli ijtimoiy hayotni o'zida ifodalagan siyosiy, mafkuraviy, madaniy, ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va hokazo g'oyalar kirib keladi. Shuning uchun migratsiya masalasi umuminsoniy xarakterga ega bo'lib, yangi bilimlar tarmoqlari paydo bo'lishida olib keldi.

Zamonaviy ilm-fandagi turli yondashuvlar prizmasida aholi migratsiyasi mohiyatini belgilaydigan ko'plab sohaga doir ta'riflar mavjud. Shunday qilib, rus olimlaridan S.K.Bondireva o'zining "Migratsiya: mohiyat va hodisa" kitobida o'zining migratsiyaga ta'rifini beradi. Uningcha, "migratsiya — bu inson harakatchanligining tabiiy ko'rinishi bo'lib, uning yashash sharoitlarini yaxshilash, o'z ehtiyojlarini to'liq va ishonchli qondirish istagidan kelib chiqadi ijtimoiy-falsafiy voqelikdir[2]. Bu tushunchada hodisaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini, uning ekzistensialligi va axloqiy mohiyatini eng aniq aks ettiradi.

Jamiyat tizimidagi aholi migratsiyasining ijtimoiy-falsafiy tahlili va u bilan birga kechadigan turli falsafiy hodisalar migratsiya xalqlarning zamonaviy ijtimoiy hayotida ortib borayotganligini, uning jihatlari, zamonaviy jarayonlarga sezilarli ta'siri bilan belgilanadi. Tadqiqotdan ko'zlangan maqsadi — ijtimoiy falsafa sohasida aholi migratsiyasi hodisalarini tushuntirish, uning turli tomonlarini globallashuv kontekstlarini jalb qilgan holda integrativ yondashuv asosida ilmiy tadqiq etishdan iborat. Ammo aholi migratsiyasi hodisasini bevosita falsafiy yondashuv prizmasida ko'rib chiqishga o'tishdan oldin, migratsiya bilan chambarchas bog'liq bo'lgan zamonaviylikning eng muhim jihatiga – ya'ni globallashuvga e'tibor qaratish lozim. Bu tushuncha bugungi kunda yer yuzini qamrab olgan iqtisodiy, siyosiy, madaniy, axloqiy, diniy tartibning ko'plab turli tendensiyalarini birlashtiradi. Zamonaviy global muammolar, ijtimoiy amaliyotning dolzarb ehtiyojlari fanlararo muloqotga, bir-birini to'ldirish tamoyiliga asoslangan integrativ izlanishlarning yangi bosqichiga kirishiga sabab bo'ldi. "Globallashuv deganda insoniyat taraqqiyoti zamonaviy bosqichining o'ziga xosligini yagona tizim sifatida tavsiflovchi murakkab ijtimoiy-madaniy hodisa tushuniladi"[3]. U ba'zi mamlakatlarning iqtisodiy manfaatlarini boshqalar hisobidan hal qilish bilan bog'liq va jamiyatning insoniyat miqyosida integratsiyalashuvi vositasi sifati da qaraladi. Ammo, globallashuvning ko'p jihatlari yaqqol bifurkatsiyaga qaramay, ilmiy hamjamiyatda

globallashuv optimizmiga intilish ham mavjud, bu nuqtai nazardan globallashuv pul, tovarlar, xizmatlar, texnologiyalarning to‘siqsiz harakati jarayonlarining dinamik tuzilishidir[4]. Ijtimoiy tizimlarning ochiqqligi esa falsafiy jihatlari bilan bir qatorda inson resurslari almashinuvini ham nazarda tutadi.

Globallashuv sharoitida migratsiyaning falsafiy jihati shundan iboratki, u ijtimoiy-iqtisodiy tarkibiy qismdan tashqari keng madaniy ohanglarga ega va o‘zining namoyon bo‘lishida nihoyatda murakkab bo‘lgan madaniy jarayonni ifodalaydi. O.N. Astafievaning fikricha, “globallashuv jarayonlari, tashqi madaniy makonni birlashtirib, ichki tabaqalanishni kuchaytiradi va zamonaviy inson o‘zini ulkan kollaj o‘rtasida topadi”[5]. Bu madaniy kontekstda migrant tushunchasi eng moslashuvchan material, “madaniy tarqalish” obyekt sifatida ishlaydi, buning uchun boshqa muhitda madaniy o‘ziga xoslik masalalari ham chuqur ekzistensialdir. Shaxsning madaniy pozitsiyasini tanlash ko‘pincha tashqi omillar, davlatning integratsiya siyosati bilan qat’iy belgilanadi va shuning uchun ziddiyatli bo‘ladi. Aholi migratsiyasi chegaralarning tubdan ochiqqligi tufayli globallashuv aniq natijani namoyon qiladi. Aholi migratsiyasi globallashuv loyihasining o‘zini amalga oshirish samaradorligining ma’lum bir ko‘rsatkichidir. Chunki hech qanday iqtisodiy maqsadlarga, shuningdek global muammolarni hal qilish maqsadlariga davlat ishtirokisiz erishib bo‘lmaydi. Globallashuv jarayonida migratsiyaning o‘rni haqidagi munozaralar migratsiyaning har qanday turi uchun amal qiladi. Ijtimoiy tizimlar mehnat muhojirlari uchun ham, majburiy migrantlar uchun ham ochiqdir. Har qanday migrant, migratsiya motivlaridan qat’i nazar, madaniy va etnik kodlar, an’anaviy xulq-atvor namunalari va bilimlarning tashuvchisi hisoblanadi. U, shuningdek, ongni aralashtirishning potensial ob’ekti, madaniy birlashuv, qabul qilingan madaniy va axloqiy qadriyatlarni baham ko‘radigan global odam qiyofasini yaratish jarayonidagi ishtirokchidir. Mahalliy sivilizatsiyalar yoki qadriyatlar plyuralizmi va madaniy xilma-xillik tamoyillariga asoslangan ko‘p madaniyatli muhitni shakllantirish jarayonida globallashayotgan dunyo muammolari majburiy migratsiya hodisasini talab etadi. Majburiy migratsiyani keltirib chiqaradigan ekstremal vaziyatlar yuzaga kelishining sababi globallashuv tendensiyalariga bevosita bog‘liq bo‘lib, ular quyidagilardan iborat: 1) turli xalqlar kurashida boy va kambag‘al mamlakatlar, dunyo xalqlari qutblanishining kuchayishi, bu xalqaro mojarolar va ofatlarning kuchayishiga olib keladi; 2) so‘nggi yillarda tez-tez uchrayotgan inson faoliyati natijasida yuzaga kelgan iqlim, ekologik yoki texnogen ofatlar holatlarida; 3) tabiiy resurslardan cheksiz foydalanish, keng ko‘lamli harbiy sinovlar yoki hatto yangi viruslarni ixtiro qilish va joriy etish bo‘yicha tajribalar. Shunday qilib, majburiy migratsiya diametral qarama-qarshi motivlar bilan belgilanadi.

Jahon ommaviy axborot vositalarida migratsiya turlicha bo‘lgan ijtimoiy qarashlar bilan uyg‘un shakllanib, buning natijasida migrant tushunchasi shakllanadi. Aholi migratsiyasi globallashuv to‘qimalariga mustahkamlanishi oqibatida uning tarqalish omillari samaradorlikka erishadi. Migratsiya butun tarix davomida insoniyatga hamroh bo‘lgan. Tarixning turli davrlarida ijtimoiy tizimlar rivojlanishining madaniy, ijtimoiy, texnik, iqtisodiy darajasiga qarab, insoniyat turli xil ekologik sharoitlarni beqarorlashtiruvchi omillar sifatida qabul qilgan. Entropiya omillari hayotning murakkab tabiiy-iqlim sharoitida, epidemiyalarda, urushlarda, og‘ir ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda, siyosiy va boshqa inqirozlarda namoyon bo‘ldi. Muayyan qiyinchiliklarni yengib o‘tish va evolyutsiyaning keyingi bosqichiga o‘tish, boshqa narsalar qatori, yashash joyini o‘zgartirish orqali erishildi. Ekologik muammolardan tashqari,

jamiyatning rivojlanishi bilan, farovonlik haqidagi g'oyalar, muvaffaqiyatga erishish migratsiyaning asosiy maqsadiga o'zgardi. Hududlarni egallash va rivojlantirish maqsadi nafaqat ularning rivojlanishi, balki savdo-iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishiga ta'sir ko'rsatdi. Asrlar davomida ijtimoiy tizimlar evolyutsiyasi, avvalambor, ular ichida amalga oshirilayotgan jarayonlarning xulq-atvori, odamlarning o'z loyihalarini qurish, o'z xohish-istaklariga ega bo'lish qobiliyati bilan bog'liq xohish-istaklari va xatti-harakatlarini qamrab oldi.

Ijtimoiy jarayonlar sohasida aholining katta qismi milliy o'z taqdirini o'zi belgilash masalasida rivojlangan mamlakatlarda muvaffaqiyatli rivojlangan munosabatlarga integratsiya bo'lish muammosi paydo bo'ldi. Migratsiya eng kam inersial ijtimoiy-demografik jarayonlardan biri sifatida mamlakatda ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotda ro'y berayotgan o'zgarishlarga boshqalarga qaraganda ancha tez ta'sir ko'rsatdi[6]. Shunday qilib, migratsiya — bu odamlarning jamiyat hayotidagi buzg'unchi o'zgarishlarga reaksiyasi, harakat energiyasi va yashash joyini o'zgartirishda namoyon bo'ladigan moslashish usuliga aylandi. Migratsiya har doim ham muayyan shaxs yoki odamlar guruhining hayotiy ahvolini barqarorlashtirishga olib kelmaydi. Vertikal yuqoriga ko'tarilgan ijtimoiy harakatchanlikka olib kelmaydigan migratsiya shaxs tomonidan samarasiz deb baholanadi va ko'chish uchun takroriy urinishlarga olib kelishi mumkin. Mamlakat uchun ommaviy emigratsiya tufayli fuqarolarini yo'qotish, birinchi navbatda, milliy va iqtisodiy xavfsizlikka jiddiy tahdid soladi.

Insonning intellektual va mehnat resurslarini almashish jarayonida ayrim ijtimoiy tizimlar boshqa ijtimoiy tizimlarga nisbatan, yashash sharoitlari yanada qulayroq bo'lgan donor rolini o'ynaydi. Ijtimoiy-siyosiy nuqtai nazardan qulay shart-sharoitlar deganda: odamlar hayotining xavfsizligi tushuniladi va sog'liqni saqlash, milliy xavfsizlik, mehribon davom ettirish uchun hududiy makon mavjudligi nazarda tutiladi. Ko'rinib turibdiki, donor davlatlar uchun o'z fuqarolarini yo'qotish yaxshi narsa emas, ayniqsa, migratsiya kabi hodisa vujudga kelgan vaqtda oldini olish zarur. Dunyoning ochiqligi va sanoati rivojlangan mamlakatlarda sodir bo'layotgan jarayonlarning sayyoraviy ta'siri to'g'risida dunyo jarayonlariga, boshqalarga ta'sir ko'rsatadigan davlatlar — ochiqlik subyektlari haqida gapirish mumkin.

Taniqli olimlar va siyosiy arboblarning mamlakatdan ketishi hamisha xalq uchun yo'qotish hisoblangan. Shu sababli, ochiqlik ob'ekti bo'lgan mamlakatlar fuqarolariga ta'siri nuqtai nazaridan globallashuvni ularning inson resurslari salohiyatining kamayishi shakli sifatida ko'rish mumkin. Boshqacha aytganda, ochiqlik subyekti bo'lgan mamlakatlar — bu muhojirlarning aksariyati harakat qiladigan dunyo mamlakatlari sanaladi. Bular iqtisodiyoti rivojlangan, huquq va ijtimoiy kafolatlar doirasi keng, iste'mol darajasi yuqori va daromad olish imkoniyatlari kengroq mamlakatlardir. Boshqa tomondan, bular endi mustaqil, o'zini o'zi ta'minlaydigan ko'payish qobiliyatiga ega bo'lmagan, resurslari tugaydigan va birinchi navbatda aholining ishlab chiqarish va intellektual salohiyati haqida gapiradigan mamlakatlardir.

Shunday qilib, migratsiyaning murakkab ijtimoiy tabiati globallashuv jarayonining namoyon bo'lishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u zamonaviy migratsiya jarayonlarida aks etadi. Ular bilan bog'liq ijtimoiy-madaniy hodisalar o'zining evristik va bashoratli salohiyati, shuningdek, universal kategorial apparati bilan migratsiyani, shuningdek, boshqa ijtimoiy hodisalarni o'rganishga nisbatan amal qiladi. Birinchi qarashda tizimli-sinergetik paradigma

tabiatan ma'lum darajada nisbiy bo'lsa-da, bu uning afzalligidir. U o'zining asosiy maqsadlarida muammolari jihatidan ham, fanning yangi roli nuqtai nazaridan ham, voqelikni o'rganish tili nuqtai nazaridan ham zamonaviylik bilan hamohang yangilanadi. Shu bilan birga, migratsiya turli millatlar axloqiy qadriyatlarining yangilanishiga, inson faoliyatidagi tizimli paradigma jahon taraqqiyotining barcha universal va umumiy ilmiy shakllariga nisbatan ochiq qolishiga muvaffaq bo'ladi. Bularning barchasi jamiyatning mavjud infratuzilmasini rivojlantirish, hayotning yangicha ruh bilan to'lishiga olib keladi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. –Тошкент: O'zbekiston, 2021. –Б. 381.
2. Бондырева С.К. Миграция: сущность и явление. учеб. -мет. пособие // – Воронеж: МОДЭК, 2004. – С. 47.
3. Шалаев В.П. Синергетика социального управления: учеб. пособие // – Йошкар-Ола: МарГТУ, 2005. –С.226.
4. Ванярхо В.Г. Глобализация как процесс самоорганизации //– URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Rags10.htm> (дата обращения: 12.06.2009).
5. Астафьева, О.Н. Глобализация как социокультурный процесс //– URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Rags10.htm> (дата обращения: 12.06.2009).
6. Преображенская Н.М. Философские аспекты миграционных процессов // Вестник Московского университета. Сер. 7. Философия. – 2004. – № 5. – С. 78.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).